

Пайдаланылган адабияттар:

1. Жаңы Ала-Тоо. Январь 2011 .95-98-беттер.(Которгон Д. Юсупов)
2. Абдукаимов У. Майдан романы. Ф.:1961. 647-бет.
3. Кыргыз адабияты. Антология. Аңгемелер, повесттер. VI том. –Б.: 2012. 198-199-б
4. Абдылдаев Ш. Даректүү баян. 1961-ж, 2-август
5. Сухомлинский В. Уулума кат. –Ф.1968.(Которгон Д. Айтмамбетов)
6. Байгазиев С. Иниме кат. –Ф.: 1982
7. Назым Хикмет «Мемедге соңку катым» Ф. 1973. 178-182-б. (Ж. Бөкөнбаевдин котормосунда).
8. Бердибаев А. Адамдарга ачык кат. – Ф.: 1969. 23-б
9. Мамбеталиева Б. Неутерянные письма. – Б.: 2016. 116-б

References:

- 10.New Ala-Too. January 2011. Pages 95-98. (Translated by D. Yusupov)
- 11.Abdukaimov U. Maidan novel. F.: 1961. Page 647.
- 12.Kyrgyz literature. Anthology. Stories, stories. Volume VI. -B.: 2012. p. 198-199
- 13.Abdyldaev Sh. Documentary narrative. August 2, 1961
- 14.Sukhomlinsky V. A letter to my son. - F. 1968. (Translated by D. Aitmambetov)
- 15.Baigaziev S. A letter to my brother. -F.: 1982
- 16.Nazim Hikmet "My last letter to Memed" F. 1973. pp. 178-182. (in the translation of J. Bokonbaev).
- 17.Berdibaev A. An open letter to people. - F.: 1969. 23 p
- 18.Mambetalieva B. Neuterian letters. - B.: 2016. p. 116

УДК 3783:57

DOI 10.33514/ВК-1694-7711-2022-2(2)-19-25

Жороева Рахат

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети, аспирант

Жороева Рахат

Кыргызский государственный университет им. И. Арабаева, аспирантка

Zhoroeva Rakhat

Kyrgyz State University I. Arabaev, PhD student

**ПАТРИОТТУК ТАРБИЯ — ТАРБИЯЛЫК ИШТИН МААНИЛУУ БАГЫТТАРЫНЫН
БИРИ**

**ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ – ОДНО ИЗ ВАЖНЫХ НАПРАВЛЕНИЙ
ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ**

**PATRIOTIC EDUCATION IS ONE OF THE IMPORTANT DIRECTIONS
OF EDUCATIONAL WORK**

Аннотация: Жаштарды патриоттук тарбиялоо Кыргыз Республикасынын мамлекеттик саясатынын негизги багыттарынын бири болуп саналат. Жаштардын иш-аракетинде жалгандык, конформизм, адеп-ахлаксыздыкка кайдыгерлик, адеп-ахлаксыздыктын көрүнүштөрү, цинизм сыяктуу терс фактылар байкалууда. Ошол эле учурда, жогорку окуу жайлар студенттерге окуу процессинде да, сабактан тышкары убактарда да патриоттук тарбия берүү үчүн көптөгөн мүмкүнчүлүктөргө ээ. Мунун баары толеранттуулук идеологиясынын, улуттар аралык мамилелердин маданиятынын, улууларды сыйлоонун, сүйүүнүн негизи боло турган «патриоттук», «патриоттук тарбия» түшүнүктөрүнүн калыптанышына, өзүнүн туулуп-өскөн жери жана өлкөсү, өз өлкөсүнүн тагдыры үчүн жеке жоопкерчиликти алууга жаңыча көз караш менен кароого мүмкүндүк берет.

Аннотация: Патриотическое воспитание молодежи является одним из основных направлений государственной политики Кыргызской Республики. В деятельности молодежи наблюдаются такие негативные факты, как ложь, конформизм, равнодушие к безнравственности, проявления безнравственности, цинизм. В то же время высшие учебные заведения имеют множество возможностей для патриотического воспитания студентов как в учебном процессе, так и вне аудиторных занятий. Все это позволяет сформировать понятия «патриотизм», «патриотическое воспитание», которые станут основой идеологии толерантности, культуры межнациональных отношений, уважения к старшим и любви, нового взгляда на личную ответственность за судьбу своей Родины и страны.

Annotation: Patriotic education of youth is one of the main directions of the state policy of the Kyrgyz Republic. In the activities of young people, there are such negative facts as lies, conformism, indifference to immorality, manifestations of immorality, cynicism. At the same time, higher educational institutions have many opportunities for patriotic education of students both in the educational process and outside the classroom. All this makes it possible to form the concepts of "patriotism", "patriotic education", which will become the basis of the ideology of tolerance, culture of interethnic relations, respect for elders and love, a new look at personal responsibility for the fate of their homeland and country.

Негизги сөздөр: мекенчилдик, патриоттук тарбия, патриоттуулук, баалуулуктар, методикалык ыкмалар, тарбиялоо процесси.

Ключевые слова: патриотизм, патриотическое воспитание, патриотизм, ценности, методические приемы, воспитательный процесс.

Key words: patriotism, patriotic education, patriotism, values, teaching methods, educational process.

Жаштарга патриоттук тарбия берүү Кыргыз Республикасынын өнүгүүсүндөгү негизги маселелердин бири болуп саналат. Жаштарды патриоттук тарбиялоого арналган көптөгөн программалар иштелип чыгып, ишке ашырылууда: Кыргыз Республикасынын Президентинин «Кыргызстандын элинин тарыхый жана маданий мурастарын терең окуп-үйрөнүү боюнча» 2012-жылдын 27-январындагы № 18 Жарлыгы, «Инсандын руханий, адеп-ахлактык өнүгүүсү жана дене тарбиясы жөнүндө» 2021-жылдын 29-январындагы № 1 Жарлыгы, 2013-жылдын 24-майындагы «Жаш муундарды рухий-адептик жана патриоттук жактан тарбиялоо концепциясы», «Кыргыз Республикасында билим берүүнү 2021-2030-жылдарга карата өнүктүрүүнүн концепциясы».

Педагогикалык адабияттарды талдоо патриоттук тарбиялоо маселесине теориялык жактан да, практикалык жактан да дайыма көңүл бурулуп келгендигин көрсөтөт.

Азыркы учурда патриоттук тарбия берүү билим берүү саясатынын артыкчылыктуу багыттарынын бири болуп саналат. Жогорку окуу жайларында инсандын жарандык позициясын руханий-адептик баалуулуктардын негизинде калыптандыруу ишке ашууда. Мамлекеттин маданиятын, тарыхын, улуттук жана руханий биримдигин сактап калуу көбүнесе жаштардын көз карашынан көз каранды. Бирок, жогорку окуу жайлардын билим берүү потенциалынын төмөндөшү өсүп келе жаткан муундун руханий-адептик дөөлөттөрүнө, идеалдарына болгон мамилесинин өзгөрүшүнө, студенттердин олуттуу бөлүгүндө патриоттук аң-сезимдин деградацияланышына, инсандык сапаттын начарлашына, өз өлкөсүнүн патриоту үчүн зарыл болгон патриоттук сапаттарды калыптандыруу үчүн жеке мотивациянын начарлашына алып келди.

Бүгүнкү күндө жогорку окуу жайдын алдында «Мекен», «намыс», «сүйүү», «тарых» жана башка түшүнүктөргө ээ болгон патриотту тарбиялоо милдети турат [2, 2-б.]. Жогорку окуу жайдагы тарбия жана билим берүү – келечектеги адистин атуул болуп калыптануу процессинин негизги компоненттери болуп саналат.

Өлкөнүн демократиялык жана социалдык-экономикалык өнүгүүсү анын социалдык абалына жана көз карашына жараша болот. Бирок маданияттын, тарыхтын, адабияттын, билим берүүнүн билим берүү потенциалынын маанисинин төмөндөшү жаштардын белгилүү бир бөлүгүндө массалык прагматикалык баалуулуктардын жана «поп-маданияттын» артыкчылыктуулугуна алып келди.

Өсүп келе жаткан муундун аң-сезиминин өсүшү, демократиялаштыруу процесстери жана көп партиялуу системаны түзүү эски баалуулуктарды бузууга жана жаңы моралдык багыттарды издөөгө алып келди.

Заманбап шарттарда жогорку окуу жайдын тарбия иштери билим берүүнүн мазмунунун негизги багыттарынын бири болуп саналат, ал өз элинин каада-салттарына жана руханий баалуулуктарына ылайык Мекенин өзгөртүүгө даяр, өз Ата Мекенинин жаранын калыптандырууга багытталган.

Бүгүнкү күндө илимде патриоттуулукка тарбиялоонун концептуалдык-терминологиялык аппараты иштелип чыкты. Бул маселе боюнча окумуштуулар ар кандай көз караштарды айтып келишүүдө. Патриоттук тарбиялоонун усулдук мамилелери (табигый, маданий, аксиологиялык, активдүүлүк ж.б. негизинде), жаштарды патриоттук тарбиялоонун максаты, маңызы, милдеттери, мазмунунун өзгөчөлүгү жана уюштурулушу каралган. Ишибизде төмөнкүдөй изилдөө ыкмалары колдонулган: теориялык (анализ, синтез, системалаштыруу, жалпылоо ж.б.) жана эмпирикалык (студенттердин жүрүм-турумун байкоо, оозеки сурамжылоо, суроо).

Теориялык методдорду колдонуу – патриотизм жана патриоттук тарбиялоо проблемасы адамзаттын бүткүл тарыхындагы коомдун, мамлекеттин, инсандын орчундуу көйгөйлөрүнүн бири экендигин көрсөтүп турат. Мамлекет пайда болгондон баштап бүгүнкү күнгө чейин каралып жаткан маселеге илимпоздордун жана саясатчылардын өзгөрүлбөс кызыкчылыгы сакталып келүүдө.

Ишенимдүү маалыматтарды алуу үчүн биз эмпирикалык изилдөө методдорун колдондук, бул студенттердин патриоттук тарбиясынын деңгээлин, алардын патриоттук иш-аракеттердеги тажрыйбасын, ошондой эле жогорку окуу жайда окуу-тарбиялоо процессин

мындан ары коррекциялоо проблемаларын жана карама-каршылыктарын аныктоого мүмкүндүк берди.

Педагогикалык адабияттарда «патриотизм» түшүнүгү бир эле чечмелөөдөн алыс. Бул түшүнүк «Педагогикалык сөздүктө» төмөндөгүдөй каралат: «Ата журтка, туулган жерге, өзүнүн маданий чөйрөсүнө болгон сүйүү. Табигый сезим катары патриотизмдин ушул табигый негиздери менен анын милдет катары моралдык мааниси айкалышат» [4, 47-б.].

Мекенге болгон сүйүү, анын таламдарына кам көрүү жана аны душмандардан коргоого даяр болуу сезимин билдирген коомдук-саясий жана моралдык принцип. Патриотизм өз өлкөсүнүн жетишкендиктери менен сыймыктануу сезиминен, анын катачылыктары менен кырсыктарына капалануудан, өз элинин тарыхый өткөнүн урматтоодон жана улуттук жана маданий каада-салттарга аяр мамиле жасоодон көрүнөт [3, 88-б.].

Бул адабият булактарын талдоонун «патриотизм» түшүнүгүн адамдын Ата Мекенге аң-сезимдүү кызмат кылууга даярдыгын өнүктүрүүгө негизделген негизги сапаттарынын бири катары кароого мүмкүнчүлүк берди [5, 23-б.].

Патриоттук тарбияны инсандын өз Ата Мекенине болгон мамилесин, патриоттук сезимдердин өнүгүү деңгээлин, Мекенге аң-сезимдүү кызмат кылууга даярдыгын жана субъективдүү ишмердүүлүк тажрыйбасын чагылдырган инсандын патриоттук аң-сезимин калыптандырууга багытталган процесс деп түшүнөбүз.

Патриоттук тарбиянын негизги максаты – өз элинин каада-салттарына жана руханий баалуулуктарына жана бүткүл адамзаттын адеп-ахлактык идеалдарына ылайык бүтүндөй Ата Мекенди өзгөртүүгө даяр болгон өз Ата Мекенинин жаранын тарбиялоо [1, 43-б.].

Бул максатты ишке ашыруу төмөнкү милдеттерди чечүүнү талап кылат:

- студенттердин инсандын руханий-адептик өнүгүүсүнүн негизи болгон артыкчылыктуу баалуулуктар системасын изилдөөсү;
- инсандын эмоционалдык-нарктык чөйрөсүн байытуу жана патриоттук сезимдерин өнүктүрүү;
- коомдун жана мамлекеттин жыргалчылыгы үчүн тажрыйбаны системалуу топтоо жана байытуу.

Көптөгөн окумуштуулардын изилдөө жыйынтыктарын жалпылоо патриоттук тарбиянын төмөнкү компоненттерин бөлүп көрсөтүүгө мүмкүндүк берди: мотивациялык; когнитивдик, иш-аракеттик.

Каралып жаткан маселенин актуалдуулугун изилдөө үчүн биз табият таануу, математика жана технология факультетинин студенттеринин патриоттук тарбиясынын деңгээлин аныктадык. Сурамжылоого Баткен мамлекеттик университетинин «Педагогика» адистигинин 2, 3, 4-курстарынын студенттери (бардыгы 52 адам) катышты. Биздин изилдөөнүн максаты – студенттердин патриоттук тарбиясынын деңгээлин аныктоо, окуу-тарбия процессин оңдоо үчүн көйгөйлүү жагдайларды аныктоо.

Биздин изилдөөбүздө төмөнкү диагностикалык методдор колдонулду: байкоо ыкмасы, баарлашуу, анкета жүргүзүү, сабактан тышкары убактарда топтор менен иштөө.

Респонденттер «Сиздин оюңузча, жигиттин патриоттуулугунун эң айкын көрүнүшү кайсы?» деген суроого төмөндөгүдөй жооп беришти:

- мыкты окууда – 30%;
- аскердик милдетти аткарууда – 15%;

- Мекенге татыктуу, жан аябас кызмат кылуу зарылчылыгында – 15%;
- бизнесте ж.б. – 40%.

«Сиз үчүн жашоодогу эң маанилүү нерсе эмне?» деген суроого төмөндөгүдөй жооптор алынды:

- жакындарына, туугандарына болгон сүйүү – 55%;
- өзүн-өзү өркүндөтүү – 8%;
- финансылык бакубаттуулук – 30%;
- Кыргыз Республикасынын күчтүү мамлекет болушу – 7%.

«Сиздин оюнузча, теңтуштарыңызда патриоттук сапаттардын калыптанышына кайсы факторлор көбүрөөк терс таасирин тийгизет?» деген суроого төмөндөгүдөй жооптор алынды:

- группалаштарынын, досторунун терс таасири – 9%;
- окутуучулардын тарбия иштерине жетишсиз көңүл бурушу – 18%;
- коомдо так улуттук идеянын жоктугу – 28%;
- позитивдүү иш-аракетте өзүн көрсөтүү дайыма эле мүмкүн боло бербейт – 15%;
- мамлекеттеги карама-каршы жагдай – 30%.

«Патриотизмди түшүнүүдө кайсы маалымат булактары алдыңкы ролду ойнойт?» деген суроого студенттер төмөнкүдөй жооп беришти:

- педагогдордон алынган билим – 25%;
- туугандарынан алынган фактылар – 15%;
- армияда кызмат өтөгөн достордун мисалдары – 28%;
- массалык маалымат каражаттары – 20%;
- көркөм чыгармаларды окуу – 12%;
- иш-чараларга катышуу – 10%.

«Сиз жакынкы арада патриоттук мүнөздөгү иш-чараларга (тегерек стол, туристтик жана жергиликтүү тарыхка саякаттар, майрамдар) катыштыңызбы?» деген суроого төмөндөгүдөй жооптор алынды:

- көп учурда – 39%;
- дайыма – 46%;
- кээ бир учурда – 11%;
- каалоо болгон жок – 4%.

Респонденттер «Жаштарда патриоттук тарбияны кайсы куракта, кандай формаларда жүргүзүү керек?» деген суроого студенттер төмөнкүдөй жооп беришти:

– кичинекей кезинен эки негизги – адеп-ахлактык жана дене тарбия багыттары боюнча баштоо керек – 35%;

– мектепке чейинки курактан китеп окуу, баарлашуу, аскердик жана эмгек даңкынын мемориалына экскурсия сыяктуу формалардан баштоо керек – 45%;

– ата-энелердин өздөрүн тарбиялоодон баштоо керек: үй-бүлөлүк архив, фотоальбомдор, туугандары, Улуу Ата Мекендик согуштун катышуучулары жөнүндө аңгемелер аркылуу балдарды патриоттук тарбиялоого тартуу – 20%.

Ошентип, жүргүзүлгөн изилдөөлөр студенттердин негизги руханий жана адеп-ахлактык баалуулуктары начар калыптанганын көрсөттү. Алар патриотизмдин ролун жана маанисин баалабай, биринчи орунга материалдык баалуулуктарды коюшууда. Жаштар руханий-адептик сезимдерин, анын ичинде патриоттук милдетин аткаруунун зарылдыгына

байланыштуу башынан өткөргөн сезимдерин начар чагылдырышкан. Алар руханий маданияттын, адабияттын, илимдин баалуулуктары менен таанышууга, коомго пайдалуу болуу жөндөмүнө, өлкөнүн алдында турган көйгөйлөрдү чечүүгө активдүү катышууга бир топ төмөн баа беришет [7, 4-б.].

. Коомдо болуп жаткан процесстер менен кубулуштардын татаалдыгын жана ыраатсыздыгын түшүнүшпөйт. Алар жаштар бирикмелериндеги коомдук-саясий иштердин ролуна жана маанисине шектенуу менен мамиле кылышат, коомдун кызыкчылыгы үчүн өздөрүнүн потенциалын ишке ашырууну каалашпайт, бул жоопкерчиликти аткарууда өздөрүнүн орду жана ролу жөнүндө түшүнүгү аз. Турмуштук тажрыйбанын чектелгендиги, топтун курамында тапшырмаларды аткаруу жөндөмдөрүнүн начар өнүккөндүгү, коомдук активдүүлүгү, ишке болгон жөндөмдүүлүктүн төмөндүгү, эмгек жана баарлашуу маданиятынын жоктугу байкалууда.

Булар белгилүү бир социалдык жана жаштык топтун типтүү өкүлү катары заманбап жаш адамдын негизги мүнөздөмөлөрү, өзгөчөлүктөрү. Бул өзгөчөлүктөрдү эсепке алуу патриоттук тарбиянын жалпы маселелерин чечүүдө, анын мазмунун аныктоодо абдан маанилүү.

Студенттерге патриоттук тарбия берүү үчүн зарыл болгон нерселердин бардыгы жогорку окуу жайларда бар экендигин практика көрсөтүүдө. Студент патриоттук иш-чараларга ар дайым катышпаса, сабактан алган билимин иш жүзүндө колдоно албайт. Бул иш-аракет өтө көп кырдуу: бул аскердик спорттук оюндар, спартакиадалар, спорттук мелдештер жана эстафеталар, окуу лагерлери, студенттик бирикмелер, издөө иштери, ар кандай көргөзмөлөр ж.б.

Студенттерге «Тарбия ишинин методикасы», «Жаштарды патриоттук тарбиялоо» жана башка элективдик курстар сунушталат. Тарбиялык иштерди уюштурууда ички иштер органдары, коомдук уюмдар ж.б. чоң роль ойнойт.

Адабияттарды, ошондой эле изилдөөнүн жыйынтыктарын талдоо жогорку окуу жайларынын студенттерин патриоттуулукка тарбиялоо коомдун социалдык түзүлүшүнүн таасири астында калыптанган өтө татаал процесс экендигин көрсөттү [6, 13-б.].

Бул проблеманы чечүүдө жогорку профессионалдык уюмдун системасы өзгөчө роль ойнойт. Жогорку окуу жайларында болочок адистерди кесиптик даярдоо структурасы боюнча комплекстүү, көп компоненттүү педагогикалык модель болуп саналат.

Болочок адистин профессионалдык өнүгүү процессинде коомдук позицияны жана жоопкерчиликти активдүү түшүнүүсү байкалгандыктан, студенттерди тарбиялоого өзгөчө көңүл буруу зарыл. Жогорку окуу жайларда эффективдүү патриоттук тарбия берүү – коомдун руханий-адептик кайра жаралуусунун, өлкөнүн кубаттуулугун калыбына келтирүүнүн эң негизги жолдорунун бири болуп саналат. Патриоттук тарбия – тарбиялоо иштеринин маанилүү багыттарынын бири болуп, пландуу, системалуу, иштиктүү мүнөздө болууга тийиш.

Пайдаланылган адабияттар:

1. Абдымомунова Г.А. «Манас» эпосунун негизинде жаштарды патриотизмге тарбиялоонун айрым маселелери. – Бишкек, 2005. – 111 б.
2. Байгазиев С.О. Жаш муундарды рухий-адептик жана патриоттук жактан тарбиялоо концепциясы // Кут билим. – Бишкек, 2013. – 2-3-бб.

3. Квасных Г.С., Саржанова А.Н. Патриотическое воспитание студентов в современном вузе // Вектор науки. Серия Педагогика, психология. – 2015. – № 1. – С. 87-90.
4. Пионтковский В.В. Патриотическое воспитание учащейся молодёжи в условиях регионального образования: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. – Якутск, 2006. – 326 с.
5. Пронина М.А. Формирование правовой культуры посредством развития системы патриотического воспитания и гражданского обучения // Культура: управление, экономика, право. – 2017. – № 1. – С. 22-27.
6. Савотина Н.А. Приоритеты развития гражданского и патриотического воспитания // Педагогика. – 2016. – № 6. – С. 3-15.
7. Томилина С.Н. Современный патриотизм: сущность и проблемы // Научный журнал КубГАУ. – 2015. – № 110. – С. 1-11.

References:

1. Abdymomunova G.A. Some issues of educating young people to patriotism based on the epic "Manas". - Bishkek, 2005. - 111 p.
2. Baigaziev S.O. The concept of spiritual, moral and patriotic upbringing of young generations // Kut bilim. – Bishkek, 2013. – pp. 2-3.
3. Kvasnyh G.S., Sarzhanova A.N. Patriotic education of students in a modern university // Vector science. Series Pedagogy, psychology. - 2015. - No. 1. - S. 87-90.
4. Piontkovsky V.V. Patriotic education of young people in the conditions of regional education: thesis. ... Dr. Ped. Science: 13.00.01. - Yakutsk, 2006. - 326 p.
5. Pronina M.A. Formation of legal culture through the development of a system of patriotic education and civil education // Culture: management, economics, law. - 2017. - No. 1. - S. 22-27.
6. Savotina N.A. Priority of development of civil and patriotic education // Pedagogy. - 2016. - No. 6. - S. 3-15.
7. Tomilina S.N. Contemporary patriotism: essence and problems // Scientific journal KubGAU. - 2015. - No. 110. - S. 1-11.

УДК 378.1

DOI 10.33514/BK-1694-7711-2022-2(2)-25-32

Калдыбаев С.К., Айтимбетова А.К.

Ала-Тоо эл аралык университети, педагогика илимдеринин доктору, профессор,
Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университети, аспирант

Калдыбаев С.К., Айтимбетова А.К.,

Международный университет Ала-Тоо, доктор педагогических наук, профессор,
Национальный университет им. Ж. Баласагына, аспирантка

Kaldybaev S.K., Aitimbetova A.K.

Ala-Too International University, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
National University named after Zhusupa Balasagyna, graduate student

**«ИЗИЛДӨӨЧҮЛҮК КОМПЕТЕНТҮҮЛҮК» ТҮШҮНҮГҮНҮН МААНИСИ,
КАСИЕТТЕРИ ЖАНА МИЛДЕТТЕРИ**